

POD LIPO

LEPOSLOVNA, POLJUDNO-ZNANSTVENA IN
POLITIČNA REVIJA ZA SLOVENSKO
DELOVNO LJUDSTVO V JUGO-
SLAVIJI, AVSTRIJI, ITALIJI
IN AMERIKI

Poravnajte
naročnino!

VSEBINA: IZ NAŠIH RUDNIKOV IN TOVAREN: *FRANCÉ KOZAR*: SPEV DVAJ-
SETEGA STOLETJA / *FRANCÉ KOZAR*: IZ CIKLUSA: POD ZEMLJO / *TONE SAJOVIC*:
REK VERI / *RINVA*: ZUBLJI RDEČI / *ČULKOVSKI*: RABSKI MOTIVI / *IVAN MOLEK*:
INTERVIEW Z LINCOLNOM / *K. SALESIN*: REMINISCENCE / *S. K.*: THERMIDOR /
AMERIŠKE SLIKE O STAVKI / *IVAN VUK*: HOMO HOMINI LUPUS. / *IZ PESMI*
ALBINA ČEBULARJA: LEDENO SRCE, MOLITEV PRED SPEČO DECO, RUDEČI SMEH
/ *IVAN MOLEK CHICAGO*: AMERIŠKA DRUŽINSKA KRIZA / *S. J. CEDERBAUM*:
DVAJSET UR V POTNIŠKEM JERBASU / *HISTORICUS*: PEREČI PROBLEMI / LISTEK
/ NA PLATNICAH: DELAVSKI ŠPORT: „DELAVSKA ŠPORTNA PODZVEZA“ / USTA-
NOVITEV „DELAVSKE ŠPORTNE PODZVEZE“ / LETOŠNJI NASTOPI *S. K. SVOBODE*,
LJUBLJANA / *THEODORE WENDEL, STRASBOURG, FRANCIJA*: PÖSTANEK IN
RAZVOJ DELAVSKEGA ŠPORTNEGA GIBANJA V FRANCIJI IN ALZACIJI

UREDNIŠTVO: V LJUBLJANI, V TRSTU IN V CHICAGU, ILL. / UPRAVA:
V LJUBLJANI (ALEKSANDROVA C. 5) IN V CHICAGU, ILL, 3639 W. 26 Th. ST. / CENA
ZA EVROPO: POSAMEZNA ŠTEVILKA DIN 4.—; ZA CELO LETO DIN 46.—.
ZA AMERIKO: POSAMEZNA ŠTEVILKA 15 c.; ZA CELO LETO DOL. 1.50.

LETO IV. V LJUBLJANI, 15. MARCA 1928

ŠT. 3.

DELAVSKI ŠPORT

UREJUJE MILAN VIČIČ, ALEKSANDROVA CESTA 5

„Delavska športna podzveza.“

(Dalje).

Na inicijativo tega bloka odn. njegovih voditeljev je bilo sicer prirejenih nekaj konferenc, na katere so bili pozvani delegati vseh delavskih športnih klubov v Jugoslaviji in ki so rodile tudi trenutne uspehe, v ostalem pa ne vzdržuje ta blok nikakih oz. prav minimalne zveze z ostalimi del. športnimi organizacijami. Blok prireja letno enkrat ali tudi večkrat medsebojna pokalna tekmovanja, ki potekajo razmeroma jako dobro — da bi ensamkrat kot edina momentana obstoječa organizacija del. športnih klubov — dal inicijativo za sličen turnir v večjem obsegu, katerega bi se mogli udeležiti tudi slovenski, srbski in ostali hrvatski klubi, na to smo zaman čakali. Seveda sem daleč od tega, da bi dajal s tem potuho našim slov. delavskim športnim klubom, ki v tem oziru po večini niti v poštev ne pridejo in ki nimajo mnogokrat drugega proletarskega kot svoj naslov. Prav zato se je v Sloveniji doslej tudi vsak poizkus, ustvariti Delavsko športno zvezo a priori ponesrečil. Sicer se je mnogo govorilo, morda tudi delalo: spomnim naj samo na veliko delavsko športno konferenco v Trbovljah. Trhle razmere pa, ki vladajo v naših klubih, so razbile vsako akcijo v nič. Ponekod so rekli fantje, da so komunisti in da radi tega nočejo zraven, ker vodijo pokret za ustvaritev Delavske športne zveze socialisti, drugod so si izmišljali nasprotno; kjer pa si pogledal stvari do dna, si povečini videl, da ni neuspehom vzrok ne

eno ne drugo, da ne gre tu za komuniste niti za socialiste, ampak za otročaje ali pa za ljudi, ki si še niso ustvarili določenih pojmov in ki so pri naših športnih klubih samo iz enega namena: da brcajo žogo. Tako smo imeli v Trbovljah žalosten slučaj, da so se naši mladi delavski športniki prav samo iz tega razloga sprli s svojo matično organizacijo „Svobodo“, izstopili iz nje in si ustvarili svoj klub „Amater“. Kakor čujemo, so se razmere medtem menda tudi tam izboljšale in delajo ti naši sodrugi zopet na povrnitev v „Svobodo“. Svojo napako bi s tem vsekakor dobro popravili.

Nič manjša ni od te ovire dalje neodločnost, s katero so vodili odločujoči faktorji doslej pokret za ustvaritev Delavske športne zveze. Prosilo, klicalo in vabilo se je delegate od vseh strani, da bi se končno sestavil in odobril temelj pravilniku snujoče se Zveze. Delegatov, ki mnogokrat tudi vedeli niso za kaj gre, ni bilo, in tako je počivala vsa stvar naprej.

Da pridemo enkrat že do nekaj konkretnega, se je sestavil v Ljubljani odbor iz sodrugov, ki so že doslej delali na tem. Ta odbor je s pomočjo ljubljanske S. K. Svobode osnoval prvi temelj „Delavski športni podzvezi“, obvestil o tem v poštev prihajajoče delavske športne klube v Sloveniji in določil točke, ki tvorijo platformo s tem osnovane „Del. športne podzveze“.

(Dalje prihodnjič.)

VSAK ŠPORTNIK MORA BITI TOČEN — TUDI V PLAČEVANJU NAROČNINE SVOJEGA LISTA.

Kdor naročnine za „Pod Lipo“ še ni poravnal, naj pripravi denar na prihodnjem članskem sestanku: Din 12.— za četrt leta — in ga tam odda s. Vičiču ali pa s. Kovaču.

P O D L I P O

LEPOSLOVNA, POLJUDNO - ZNANSTVENA IN POLITIČNA
REVIJA ZA SLOVENSKO DELOVNO LJUDSTVO

UREJUJE ANTON KRISTAN

LETO IV. LJUBLJANA, 15. MARCA 1928

ŠTEV. 3.

Iz naših rudnikov in tovaren.

O glašajo se tudi pri nas: rudarji, predilničarji, delavci raznih strok in misli svoje razlagajo v pesmi in prozi. V današnji številki imajo besedo naši mladi rudarji, predilničarji, delavski

naši pesniki. Naj bodo njih besede sprejete v naših srcih z onim ponosom in z vso ljubeznijo kakor so bile porojene in izgovorjene. Kri so naše krvi.

Francé Kozar (rudar v Hrastniku):

Spev dvajsetega stoletja.

*Smo ljudje — stroji — deca zemlje.
V železnem oklepu tega stoletja,
v pogonu progressa, izumov, revolucij
— mi ljudje smo železne traverze,
smo orjaške konstrukcije
smo radio-človek.*

In bijemo, kujemo, kličemo ...

*Smo ljudje — stroji — železni nosilci
naše pramatere — zemlje oskrunjene.
In veličina nam je kaos vseмирja!
Mi pojemo pesem zmage in boja,
na čelu nam je vžgana beseda:
Boj — Pravica — Svoboda.
Mi pojemo pesem, mi bijemo bitev neizprosno:
Mi Delo — Vi kapital.*

*Smo ljudje — stroji, v ritmu življenja
mi nosimo breme krivic, težo trpljenja.
Mišic železnih smo mi človek-orjak.
Prokletstvo nad nami v krvavem fantomu
noč in dan užiga grozo in upor.
V nas je uporni rod tisočkrat udušeni,
v nas sila ustvarjanja,
sila, podedovano poslanstvo,
ki izuršilo bo Mir in Svobodo človeka;
ker mi smo mornarji ladje Rdečega boja
in bijemo boj osvobojenja
nad Prokletstvom v krvavem fantomu.*

*Mi gledamo na Vzhod.
Naša pot vodi na šesto ozemlje.
Vseh petero ozemelj
spremeniti hočemo v novo
zemeljsko oblo:
Zvezo Novih Svobodnih Ljudi,
Zvezo osvobojenega Dela.*

Francé Kozar:

Iz ciklusa: Pod zemljo.

Tako težko je človeku v osrčju pod zemljo!
 Pogledjte, kje mi rudarji orjemo polja,
 kje sredi vzbočenih sten, skladov orjaških
 zasenčenih čel, tilnikov sključenih
 s krampi v rokah kopljemo zemljo,
 urtamo v zemljo zaklete zaklade
 in jih izvažamo svetlemu, solnčnemu dnevu.

Ali solnca in šumečih gozdov,
 zelenih livad, cvetočih vrtov
 nas so mogotci okradli. Pahnili nas pod zemljo,
 dali nam so svobodo pod črnimi oboki,
 dali nam so pesmi strojev urtalnih,
 in ritem krampov kljuvajočih
 in ritem lopat in motik.

Tako težko je rudarju tu pod zemljo.
 Vendar naša srca so gnana radosti pomladne,
 naše duše pijejo pir godbe življenja,
 — in prokletstvo, jarem trpljenja
 ki dnes nam je: bol in napor,
 dá nam nekoč solnca, pomladi,
 bodočnosti zór ...

Tone Sajovic (rudar v Trbovljah):

Rek veri.

Brez vere človek ne sme biti če hoče biti vsem enak; to vero pa si mora poiskati sam med življenjem v novi vek.	Če išče, išče, a ne najde vir pravih ver, ki je tenak tako, da marsikateri zajde s poti in brede vodo kalnih rek,
--	--

tedaj naj človek zgrabi tisto,
 kar v prvem dobro se mu zdi:
 gotovo vest imel bo čisto
 in živel bo v zadovoljnosti.

Rinva (predilničar-Tržič):

Zublji rdeči.

Zublji rdeči plamenite
 v solncu danes, jutri v burji,
 zublji rdeči plapolite

v naš ponos!

Godba svira ... Dviga noga
 se h koraku —; tilnik sklonjen
 uravna se, krepka roka
 pada k tlom ...

Pod ognjenimi prapori
 dela množica se zbira,
 da proslavijo nje zbori

rdeči dan.

S srcem volja, moč prožeta
 z dušo misel gre vsesveta:
 da enaki smo si bratje —

v Svobodi!

Čulkovski (bivši rudar):

Rabski motivi.

Dalmacija.

Morskih globin tirkizova modrina,
 nad njo se v solncu svetlikajo galebi;
 razprostrtih jader snežna tam belina ...

Na bregu ribič svoje mreže trebi
po kamenitih brdih za življenje se bori:
skromni labor, oljka, šilasta cipresa,
med kamenitimi ograjami črno grozdje zori
in smokva v vetru svoje liste stresa.

Poleg ljudske bede sjajni dvori...
Dežela čudnih barvnih harmonij.
Galebi, jadra, morje, ciprese, bori
in solnce, to Dalmacija si Ti.

Ivan Molek (Chikago):

Interview z Lincolnom.

Nekega jasnega jutra,
ko se je solnce kopalo v jezeru,
sem prekoračil široke kamnite stopnice
na bregu in pozdravil našega velikega Lincolna.

— Že toliko let stojiš tu prikovan, Abraham;
noč in dan zreš na čikaško Gomoro; gledaš po tej
veliki zemlji, ki je bila tvoja nekoč; motriš ta čuden svet,
ki ni več tvoj; mrko opazuješ vse to — in nič ne rečeš.
Ves svet govori, da si ti osvobodil črnega brata,
da si mu ti snel verige z zapesti in gležnjev.
Zato so ti menda postavili tisoč monumentov. A glej, Abraham!
Čim več je tvojih monumentov, toliko več je sužnjev!
Domovina tvoja je polna sužnjev, sužnjev črnih, sužnjev belih —
na vsak tisoč milijon novih...
Jaz tega ne razumem. Reci eno ali dve!

Nasmehnilo se je pošteno bronasto lice:

— Kadar črni bratje, beli bratje in vsi drugi bratje
svobodo bodo res hoteli, bodo svobodo tudi imeli...
Dokler pa se bodo svobodi smejali, bodo hlapčevali,
po pravičnem zasluženju hlapčevali — in prav jim je!
Tako je rekel Abraham in nadaljeval pogled
na trimilijonsko Gomoro hlapcev.

K. Salesin (iz steklarne, Hrastnik):

Reminiscence.

Rad bi bil pesnik. Rad bi napisal
slavospev delavcu-trpinu, ki se noč
in dan trudi, da preživi sebe in dru-
žino. On dela, trpi gradi in ustvarja, a
nima ničesar. So drugi, ki pospravijo sad
njegovega dela. Delo ga ne poveljučuje,
poveličal bi ga rad jaz v pesni. Ali pesmi
mi ni mogoče ustvariti. Vse, kar vidim
in slišim okoli sebe, vse je tako malo
pesniško, vse je preveč prozaično. Zato
sem primoran, da pišem prozo.

Proza! Zame je lepše in lažje pisati
prozo. Kakor se misel budi v meni, tako
jo napišem na papir, brez pretiravanja
in olepšavanja. Tudi mi ni treba misliti

na rime, tu mislim samo na vsebino, na
to, kar pišem. Pa tudi proza je težka.
Včasih se zastonj trudim, da bi napisal
kaj lepega. Pišem in pišem, ves sem pre-
žet ognja ljubezni do dela, a ko odložim
pero in sestavek prečitam, kako se mi
zdi vsa stvar malovredna, nizka in prazna.

Najrajši bi imel pero vedno pri sebi.
Ponoči se nenadoma zbudim, lepa misel
mi šine v glavo. Zapisal bi jo. Vstal bi,
prižgal bi luč, ali bojim se: zbudil bi
očeta, ki spi poleg mene in je ves zmu-
čen od dela in dnevnega napora. Zjutraj,
ko vstanem, na vse to pozabim.

Izprehajam se po prašni, umazani cesti. Čestokrat vidim zanimiv prizor, ki bi ga bilo vredno opisati. Pa si spotoma ne zabeležim in tako ga pozabim.

Toda, kadar sem sam v svoji sobi, ko je zunaj sneg, mraz, dež ali megla, takrat sedem za mizo in mislim. Takrat mi vsi ti napol pozabljeni spomini zopet ožive; nizajo se kakor na vrvici drug za drugim in še enkrat gledam v duhu vse prizore, ki sem jih že kedaj v življenju videl.

Lepo je biti v sobi sam in misliti na žalostne in vesele dni svojega življenja...

Marsikaj sem že okusil v življenju trpkega. Poznam gorje, katerega je deležen delavec. Dela, dela, a zato nima ne življenja, ne denarja.

Komaj štirinajstleten fant sem bil, že sem moral v tovarno na delo. Nisem vedel, bom li delu kos; gnala me je želja, da bi kaj zaslužil; raztrgan sem bil in rad bi tudi pomagal staršem. Le s težkim naporom sem dobil službo. S tistim dnem, ko sem začel delati za tujega gospodarja, so se mi začele odpirati oči, od tistega dne se začelja veriga mojega resničnega trpljenja.

Če te enkrat ugrabijo stroji, se jim ne iztrgaš izlepa; dokler te ne izsesajo, dokler te ne raztrgajo. Rešen si vseh muk le, kadar te ni več.

V tej dobi in v takih razmerah je vzkliklo moje pravo hrepenenje po napredku, po svobodi. Le suženj ve, kaj je svoboda, le suženj strojev; kakor ve bolnik, kaj je zdravje.

*

Nisem površen opazovatelj življenja, rad pogledam včasih tudi na dno. Pa se mi odkrivajo žalostne, prežalostne stvari.

Poznal sem ga, ne da bi se kdaj osebno seznanil z njim. Ime mu je bilo Janez. Kako se je pisal, to je vseeno.

Janez je bil zelo čuden pojav. Ni bil povsem normalen, ali neumen tudi ni bil. Pedagogi bi konstatirali, da ni imel pravilne vzgoje. V mladosti je bil prepuščen vse preveč samemu sebi, zato se je razvil po svoje. Torej čisto svojevrstna oseba.

Nekoč sem šel po svojih opravkih v neko drugo delavsko kolonijo, kjer sem ga prvič videl. Igral je z malimi paglavci za kroglice in jih metal po blatu.

Vprašal sem prvega fanta, ki se ni udeleževal igre: „Kdo je ta velik fant, ki igra tam z malimi s kroglicami?“

Malo me postrani pogleda, pa odgovori: „E, to je Janez! Ali ga ne poznate?“

„Ali hodi že v službo?“ sem vprašal dalje.

„Seveda! Na separacijo!“

To je bil prvi vtis, ki sem ga dobil o tem fantu in tudi zadnji, zakaj zgodilo se je kmalu za tem nekaj nepričakovanega.

Ni še poteklo dobra dva meseca po tem dogodku, ko sem zaznal žalostno novice.

„Na separaciji je zopet enega ubilo!“

Poizvedoval sem dalje in na svoje veliko presenečenje sem zvedel, da je bil ubit Janez.

„Kako se je to zgodilo?“ sem vprašal delavca, ki je delal z njim.

„Nihče ne ve, kako se je zgodilo,“ je pripovedoval oni. „Bilo je na tretjini, ki dela ponoči. Janez je spravljal nakopičeni premog izpod koles, da ne bi oviral promet. Kako je zašel med jermene, da ga je raztrgalo, ni nikomur znano. Ljudje so opazili prizor, ko je bilo že zamujeno, ko je bilo že prepozno.“

Ta dogodek me je globoko potrl. Sočuvstvoval sem z nesrečno žrtvijo, ki je na tako tragičen način preminula. Ali sem ga moral spoznati tistikrat, na cesti le zato, da mi je sedaj njegova nesrečna usoda le še bolj globoko segla v srce?

Ta atom, v življenju atomov, ta nesrečni Janez, je postal žrtev svojega poklica.

Mnoge je ta dogodek ganil kakor mene, mnogi so pa ostali ravnodušni, kot bi se ničesar ne zgodilo.

Človek je bil. Morda je živel v drugačnem duševnem svetu kot živimo mi. Imel je morda svoje cilje, ki niso bili tako visoki, kakor so naši. Imel je morda svoje hrepenenje. Vse to je morda imel, pa mu je bilo ob zadnji uri morda tudi hudo, kakor bi bilo hudo meni, če bi moral naenkrat tako mlad umreti.

Ubogega Janeza ni več; on je pozabljen. Nihče se ga več ne spominja. Le jaz se ga včasih še spominjam in zato sem napisal njemu v spomin teh par skromnih vrstic.

S. K.:

Thermidor.

Paris 1794.

Dunajski delavski dnevnik »Arbeiter Zeitung« prinaša v številki 352, z dne 25. XII. 27. sledeči članek, ki ga prinašamo v slovenskem prevodu:

(Prevel Boris Kristan, Paris.)

Revolucionarji člani leveice, izključeni iz ruske komunistične stranke, so priobčili svoje misli v spomenici, ki je izšla v Nemčiji pod naslovom „Pred Thermidorom“. V vsej ruski strankarski diskuziji igra pojem besede: „Thermidor“, veliko vlogo; Stalin in Buharin označujeta ta prikaz na odločujočo krizo francoske revolucije kot „brezpomembno govorenje“; dočim pristaši Trockega ponavljajo v raznih slučajih in oblikah, češ tudi ruska revolucija se bliža svoji „Thermidorski dobi“.

Mi hočemo poskusiti, obuditi spomin; kaj pomeni francoski Thermidor in kakšno skupnost ima s to označbo dejansko obstoječa kriza ruske revolucije.

9. Thermidorja, v II. letu republikanskega časotetja; to je 27. julija 1794. je bil v Parizu obglavljen Robespierre, dejanski vodja francoske strahovlade s svojimi ožjimi prijatelji, povlačni zastopniki malomeščanske demokracije, — med tem ko je še teden dni preje divjala njegova strahovlada, brezobzirno in brez meja — kakor še nikdar poprej. 9 (deveti) Thermidor je začetek protirevolucije, ki je sprejela mnogovrstne politične in socialne oblike, prinesla različne razredne skupine na površje in se spremenila v neograničeno vojaško diktaturo Napoleona Bonaparta — ona je dosegla svojo dovršitev šele čez 20 let, ko se je Napoleon na krovu angleške vojne ladje „Bellerophon“ bližal otoku Sv. Helene, a ko je bila bourbonska monarhija pripeljana na trenskem vozu sovražnih armad nazaj v Francijo. Od Thermidora — do sv. Helene — lok dvajsetih let protirevolucionarnega razvoja je pač pripeljal politično državno obliko Francije, ne pa njene socialne ustave, nazaj, k začetni točki revolucije leta 1789. —

Francoska revolucionarna diktatura, na čelu katere je bil Robespierre kot odločujoči mož, tako nekako kakor danes Stalin na čelu ruske, je imela v konventu

Moskva 1927.

svoj kongres sovjetov, v odboru javne dobroteljnosti — svet ljudskih komisarjev, v varnostnem odboru svojo politično upravo ali Čeko, a v mrežah jakobinskih klubov in 19.000 revolucionarnih ljudskih društvih svoje strankarske organizacije, v sekcijah občinskih uprav svoje celice, a v prostovoljni armadi patriotov svojo rdečo armado, s katero se lahko tlačijo notranji sovražniki, ki pa je tudi proti intervenčni politiki združenih fevdalnih moči Evrope zrela za obrambo. Tri mogočne socialne sile so delovale skupno, da stvorijo to diktaturo: kmet, osvobojen od vezi podložništva, osvobojen pravne in osebne nesvobode že leta 1789 v prvem navalu revolucije, hoče biti tudi razrešen vseh fevdalnih obveznosti, hoče kot svoboden lastnik obdelovati svoje polje in uživati njegove sadove; on zahteva ne le pravno in politično, nego predvsem socialno revolucijo. Zanj je smoter boja osvojitve francoske zemlje, čeprav bi del te zemlje moral deliti z meščanom. Delavec in siromašni malomeščan francoskih mest, pred vsemi oni iz Pariza: bojujoča se armada na mejah, zahtevali so cenena živila, obleko, čevlje, municijo, orožje — a za politično delo v ljudskih društvih in sekcijah odškodnino ter podporo za brezposelno, toda politično aktivno manjšino. Revolucionarni patriotizem je zahteval močno državno oblast, ki bi imela sama dovolj moči, da bi izpeljala sama vse te socialne preokrete, rešila ljudsko energijo spon in kljubovanja premoči protirevolucionarne zveze, ki je iz Londona preko Berlina in Dunaja segala do Petrograda.

Revolucija je začela svoj naskakovni pohod leta 1789, toda do 31. maja 1793 ni mogla rešiti nobene svojih nalog. Monarhija, cerkev, fevdalno plemstvo so utrpeli v tem času, ki je bil izpopolnjen z strastnimi razrednimi boji in v katerem so se izmenjavale revolucionarne pobune s protirevolucionarnim potekom časa, odločujoče poraze. Kralj je bil obglavljen, cerkvena posestva odvzeta, hierarhična cerkvena ustava uničena, plemstvo pregnano — pomorjeno, prisiljeno v emigracijo, a na strehe gradov postavljen rudeči petelini, dokazi, v katerih so bile

zaznamovane fevdalne dolžnosti kmetov, so sežgani, toda iz vseh viharjev revolucije se je dvignila nova izmozgavajoča socialna sila: finančno, trgovsko in industrijsko meščanstvo, ki se je organiziralo kot stranka girondistov, ki je združena vsled solidarnosti radi lastništva s premaganim fevdalnim razredom nasprotovala prvi agrarni revoluciji; ona ni pustila skrbeti za delavce, malomeščane in siromake ter tako sabotirala tudi moč nacionalne domovinske obrambe. Položaj v maju 1793 je bil tak: kmet, izmučen od lakote v deželi, delavec in patrijot, opazujoča z krulečim želodcem postanek nove denarne moči, a republikanska armada — poražena na vseh frontah od fevdalne Evrope. Tedaj se je pobunilo ljudstvo pariških predmestij, ki si je ustvarilo v pariškem občinskem svetu demokratsko in malomeščansko socialistično sovlado, da izloči girondiste in jih postavi pred revolucijonarni tribunal. Bili so deloma pomorjeni, deloma pregnani; sedaj je lahko pristopila revolucija, da uresniči svoje tri naloge: osvobojena od lastninskih interesov velemeščanov je izpeljala agrarno revolucijo, razdelila posestva emigrantov, vrnila kmetom oropano občinsko zemljo in porušila je fevdalizem. Ona je razbila okove gospodarskega liberalizma, ki je bil vladajoče gospodarsko pojmovanje girondistov, upeljala je „maximum“, „najvišje cene“, začela boj proti spekulantom, proti skopuhom, tatinskim vojnim dobaviteljem; poskusila je na ta način zaježiti kapitalistično akumulacijo, napraviti izravnavo premoženja s pomočjo političnih prisilnih sredstev. Opirajoča se na ljudske množice, zadovoljne s temi ukrepi, je zapovedala „Levée en masse“, splošno oboroženje ljudstva, organizirala revolucijonarno armado, ki je bila zmožna potolči Pitte in Koburge, Habsburge in Hohenzolerje in pred internacijonalno oboroženo protirevolucijo tudi zaščititi revolucijo.

To gigantsko delo je bilo izvršeno od 17. maja 1793 do spomladi 1794. Spomladi 1794 je oral plug francoskih kmetov že osvobojeno zemljo — toda s tem je ugasnil tudi interes za nadaljnjo pot revolucije! Kakor se je umaknil po prisvojitvi zemlje ruski mužik iz političnega pozorišča in se odslej malo zanima, kako se bore po

mestih boljševiki z buržuazijo in kako urejujejo državo, tako se je tudi obrnil interes francoskih kmetov na obdelovanje pridobljene zemlje, k uporabi svojih izdelkov; zganil se je le takrat od svoje vaške odrezanosti, če se je šlo zato, da brani zemljo, sprejeto iz rok revolucije pred Kolčakom ali Denikinom. Od sanculotskih generalov vodena revolucijonarna armada je potolkla koalirano evropsko reakcijo, osvobodila francosko zemljo sovražne invazije, je nesla na konicah svojih bajonetov revolucijo preko Rena, podjarmila Belgijo in Nizozemsko, omajala ves fevdalni red v Evropi. Agrarna revolucija in revolucijonarna obramba domovine sta bili nepremagljivi energiji, kajti delovali sta v smeri družabnega napredka. Proletski in malomeščanski upor naperjen proti ekonomskemu liberalizmu, želja po reglementiranju gospodarskega življenja je bila tedaj deloma zaneckere reakcijonarna utopija, nekak poskus povratka k staremu družabnemu redu, pri nekaterih pa, zlasti pri socialnih revolucijonarno mislečih — predhodnik nekega socialističnega ideala, katerega čas pa še ni bil napočil. To gibanje je moralo brez obzira, ali je bilo prezgodno ali prepozno porojeno, propasti. —

Revolucijonarna diktatura, enotna v volji po izvedbi agrarne revolucije in v boju proti intervenčni vojski, se je pacipila v borbi za socialne reforme, ki so imele protimeščanski značaj. Razpadla je v tri skupine: na skrajnem levem krilu so bili voditelji delavskih in malomeščanskih množic, ki so zahtevali odredbe, odgovarjajoče socializmu tega mladokapitalističnega časa. Hebert Chanmette in prejšnji katoliški duhovnik Jaques Roux sta bila njih najpoznanejša voditelja. Zahtevali so „izpopolnjujočo socialno revolucijo“, bili so ustanovitelji in propagatorji enakosti, zastopniki vaške revščine proti onim, iz revolucije izišlim trgovcem, kulakom, pobijali so Nepaše (pridobitnike nove dobe), ki so si potom inflacije, vojnih dobav in spekulacij nabrali novo in veliko bogastvo ter postali nova buržuazija. V popolnoma drugače oddeljeni socialni okolici, pod popolnoma drugimi ekonomičnimi pogoji so bili oni — Trockysti francoske revolucije. Ko so s predmestnimi masami, z obiskovalci sekcijskih zborovanj uprizorili vstajo, se je zlomil

njih poskus na odporu sredi ne, kate-rega je organiziral francoski „Stalin“ iz leta 1794 — znani Robespierre, pri čemer mu je prišlo na pomoč desno krilo jakobincev pod vodstvom Dantonovim. Ko je bil Jaques Roux postavljen pred revolucionarni tribunal, se je sam zabodel z besedami, češ nočem „preživeti smrti svobode“ — bil je Adolf Joffe tedanje dobe. Ta vstaja se je dala udušiti le vsled tega, ker je Robespieru uspelo odstraniti za obrambo diktature v Parizu nastanjeno revolucionarno armado — pregnati iz občinskega sveta zanesljive revolucionarje, staro gardo, razgnati njihove klube in njih celice, ter jih prisiliti v ilegalnost.

Robespierre ni bil protirevolucionar; zavedal se je, da bi nihalo zašlo preveč na desno, zato je usmeril svoj udarec tudi proti Dantonu, češ, da bi „leve in desne razlike“ onemogočil od prave poti. Tudi Danton in njegova frakcija je morala napraviti v marcu 1794 pot guillotine. Sedaj je upeljal Robespierre svoje neomejeno gospodstvo pri jakobincih, kot Stalin danes pri ruskih komunistih. Toda moči, ki so stale za njim, so bile, socialno smotreno, polne nasprotja: novi gospodujoči razred, ki je svoje imetje štivil pred nameni socialističnih revolucionarjev leve in pred povratkom prejšnjih lastnikov; široke plasti, ki so bile trudne nemirov in vstaj; patrioti, ki niso pozabili, da je nekloneča energija Robespierova utrdila meje in tudi protirevolucionarji, ki so po Dantovi smrti stavili svoje nade v Robespierrovo ostro politiko proti tvorcem enakosti. Toda še bolj nevarno, kot nastopajoči pritisek teh tako različnih socialnih moči, je bilo dejstvo, da strahovlada, diktatura, postaja brezposelna, brez funkcije; kmet zadovoljen, socialistične utopije potlačene, nove lastninske razmere v osnovi sprejete, ki niso potrebovale več jeklene obrambe z strani diktature. Vseeno pa ne bi ta pojavljajoča se pretvorba še privela k polomu revolucionarne diktature, če ne bi postalo v takem trenutku jasno, da je diktatura brez funkcij, ko je dokončala tudi svojo nacionalno revolucionarno nalogo — osvoboditev francoskega državnega ozemlja.

Med tem, ko sta Robespierre in revolucionarni centrum pomorila gonilne može revolucije (Heberta) in pripadnike

velemeščanske stabilizacije v jedru revolucije (Danton), očistila občinske svete in klube in tako uničila vse nasprotnike svoje diktature ter vse uklonila železni pesti svoje strahovlade, se je pa izvršil velik, odločujoč preobrat na bojiščih, v prid Francije. Mesec dni pred padcem Robespierrovim, 26. junija 1794, je potolkel general Pichegru pri Fleurus združene vojne sile Angležev in Avstrijcev; Prusija vznemirjena vsled planov neke nove predstoječe delitve Poljske, je potegnila svoje čete od Rene nazaj, ter jih premestila na vzhod. Trikolora je bila zasajena in je zaplapolala na izlivu Schelde; republiki ni pretila nobena sovražna vojska več. Tako je lahko pošiljal častihlepni general tajno čete v Pariz, da bi z orožjem preskrbel parlamentarno koalicijo, ki se je ustvarjala v naročju ogroženega konventa proti Robespieru.

Združilo se je v zanjki skrbno izdelane zarote vse proti njemu: novi bogataši, ki so uživali in hoteli dalje bogateti; vsi ki so bili vojne in revolucije siti in trudni ter oni, ki so hoteli utrditi in razširiti svoja socialna in gospodarska odločujoča mesta, Nepaši in kulaki, katerim so se pridružili razupiti teroristi sorte Foucheja in Tollieuja, ki so s svojimi nepotrebni grozodejstvi in ropi umazali čast jakobincev in so se upravičeno bali puritanskega Robespierra. Ko so se pripravili, da ga napadejo 8. Thermidora, in so zahtevali njegovo aretacijo, tedaj so napravili Robespierrovi prijatelji poskus, organizirati boj proti konventu iz občinskega sveta in tako rešiti diktaturo. Zapovedali so zvoniti z zvonovi v dokaz nevarnosti, poslali so komisarje v predmestja in so hoteli s pomočjo puntarskih množic ukrotiti izdajalski konvent. Toda delavci in siromašni ljudje so ostali doma, poskrili so se v svoje luknje, zmajevali z rameni, češ ali ni ta-le Robespierre dal pomoriti pred tremi meseci vodje množice, ker so zahtevali kruha in dela za stradajoče, ali ni ta Robespierre razpustil revolucionarno armado, spodil zaupnike vstaških sekcij iz občinskega odbora?! Ko je konvent, pod varstvom Pichegrujevih bajonetov ponoči na novo zapovedal aretacijo Robespierra, Saint-Just-a in Couthona, tedaj je bil trg pred mestno hišo prazen in orožnik Meda, ki so ga poslali po

Robespiera, je ustrelil še včeraj vsemogočnega diktatorja s strelom v podbradek. Napol mrtvega so ga peljali 9. Themidorja na trg revolucije, a na kolice, v katerih se je peljal v smrt pod guillotino, je padal dež cvetic iz zelo dolgo zaprtih oken bogataških hiš. A ko so zvečer odprla gledališča svoja vrata, videlo se je zopet prvikrat elegantne equipaže in livrirane sluge. V neki knjigi spominov se

čita: „neki zakonski par se je pripeljal s svojim triletnim sinom v gledališče in je gospoda pozdravil biljeter z besedo: „Monsieur?“ „Kaj pomeni monsieur?“ je vprašal otrok, ki do tega dne ni še slišal te besede. On se je učil govoriti, „ko so se v času enakosti vsi ljudje v Franciji tikali in tedaj ni bilo nobenih „gospodov“, bili so le „citoyens“ (državljeni). (Konec prihodnjič.)

Ameriške slike o stavki.

(Iz judovščine prevela Hermynia zur Mühlen in Sima Neugröschl. Iz nemščine I. Vuk.)

1. Junaška stara mati.

(Spisal Esther Lowell.)

Naj žive stavkujoči Passaica! Naj žive delavci, hrbtenica sveta, junaki borbel!

Razne slike stopajo pred moje oči: Ljubko, rujavooko dekle stoji na shodu stavkujočih blizu tribune. Na rokah drži težkega, štiriletnega fantka. Bodrilen smehlja, jasni njen blede obraz. Nočno delo prezgodaj stara petindvajsetletno...

Z neizrečeno potrpežljivostjo dobrodušnega slona poslušá okoren, čokat možak, ki mu na plečih sedi pohabljen deček...

Močan mož, z očali, z visečimi brki prosi pred hišo z dvanajstimi sobami za prve stavkujoče, ki jih je zloben lastnik hiše vrgel na cesto. Njegov italijanski jezik se spodtika ob angleške besede.

Mišičasti mladi zamorci poveljujejo belim in črnim stavkovnim stražam, ki korakajo k tovarnam. Mehki glasovi zamorcev kličejo:

„Sodrug, držite se vrst in reda!“

Stari zamorec se čudi ves presenečen, da se beli pokoravajo zamorcem...

Navdušeni zapuste trinajstletniki šolo in se bore ob strani staršev in sorodnikov. Neka deklica pripoveduje:

„Materi je pri delu polomilo prste na roki in teden dni pozneje je izgubila tudi sestra prst. Ostal je v stroju. Zato oče ne dovoli, da bi tudi jaz šla delat.“

Nekdo vzklikne:

„Dekle mora na visoko šolo. Najumnejša je v vsem razredu...“

Mračen koridor vodi v tri ozke prostore, ki služijo vdovi Poljakinji kot spalnica, obednica in kuhinja. Vzdržuje jih s svojo majhno mezdo šestnajstih dolarjev na teden — ako je tovarna v polnem

obratu, drugače dobiva manje — kot otrok. Stanarina, ki jo plača za te tri luknje, znaša šestnajst dolarjev mesečno...

„Imam devet otrok,“ govori okosteneli oče, Oger. „Najstarejšemu je osemnajst let, Je snažilec peči in zasluži tedensko petnajst dolarjev.“ Baby je trileten dečko, sedemmesečnik. Shujšana, nervozna mati boleha od tistega časa, ko ga je rodila.

„Ko sem tega dobila,“ pravi in pokaže na majhnega, nežnega, petletnega sinčka, „sem delala do zadnjega trenutka. Ali pri poslednjem sem bila zmožna za delo šele po treh mesecih.“

Mati je delala po noči v predilnici, oče pa po dnevi...

Izmozgana vdova krmi v vlažni, mračni sobi majhnega otročička z mrzlim, osoljenim krompirjem. Izven doma ne dobi nobenega dela. Šestnajstleten sin zasluži kot raznašalec štirinajst dolarjev na teden...

Velika, močna kmetica Poljakinja brezskrbno doji devetega otroka.

„Če prinesem po sobotah dvajset dolarjev,“ pravi njen mož, „govori moja žena: velik zaslužek. Pred stavko sem bil šest tednov brezposeln in en sin leži v bolnici. Kaj naj delamo? Delavci se morajo boriti, vsi skupaj stavkati...“

Stara mati Italijanka. Kljub mnogim letom truda in dela je ostala hrabra in sveža. Stari tirkisovi uhani ji migotajo v ušesih divje, ko brezobzirno opsuje policiste. Medtem, ko smo čakali v policijski celici, je pokazala, kako so jo policisti pretepli. Nato je nežno segrevala v svojih moje mrzle roke.

„Bodi zdrav,“ je zašepetala pridušeno, ko sem bil izpuščen. Ona pa, junaška stara mati, je ostala v celici.

* (Nadaljevanje sledi.)

Ivan Vuk:

Homo homini lupus.

(Dalje.)

Spominja me ta zločin na daljno rimsko dobo. Na mogočni, stari Rim, katerega zakone spoštuje in rabi naše pravosodje še dandanašnji. Stalo je tam svetišče boginje Veste. Noč in dan je moral goreti ogenj na žrtveniku in čuvajke tistega večnega ognja so bile žrice, vestalke po imenu. Bile so to dekleta, ki so se morala odreči misterijam ljubezni. Gorje tisti, kateri je ugasnil na žrtveniku sveti ogenj. Bil je to znak, da je prelomila postavo in je spoznala misterij ljubezni. Niso tiste spraševali, kako in zakaj, nego kaznovali, kakor je pisano.

Sodniki! Ali se vam ne zdi podoben ta slučaj z današnjim? Tam so kaznovali žrice, ker jim je ugasnil sveti ogenj, danes nam je kaznovati žrico, ki je tudi pogasila sveti ogenj, ogenj življenja.

Pripomnil sem to zato, da si lažje vsak izmed vas predstavlja zločin, ki stoji pred vami.

Sodniki! Moderna doba je prevrnila stari običaj, odpravila čuvaje svetega ognja. Vi pa, sodniki, veste, kako nevarno je za človeštvo, ako bi se vse ženstvo udinjalo v žrice modernih vestalk. Svet bi poginil in mi bi poginili z njim. Zato vam kažem ta greh, preveliki greh, da ga uničite v koreninah, da ne pride na beli dan, da ne pade na naše glave in nas ne osramoti v naši avtoriteti.“

Umolknil je tožnik in sedel. Globoko je vzdihnil, kakor človek, videč pred seboj završeno težko delo.

Predsednik sodnikov je pogledal toženko, ki je gledala na tožnika z začudenim posmehom v kot stisnjenih ustnic in se nagnil sedeč nekoliko naprej.

„Kakšen je tvoj odgovor, toženka?“

„Vestalk niso vprašali,“ je odgovorila obtoženka, „kako se je zgodil zločin, da je ugasnil sveti ogenj in kdo je pravi krivec, niso iskali, nego so jo kaznovali, da zakrijejo krivca. Zakaj vam torej moj odgovor, ko pa še ni obtožen krivec mojega zločina?“

„Hm,“ je rekel predsednik sodnikov.

„Hm“, so rekli vsi in videlo se je, da so jim neprijetne misli. Samo tožnik je rekel:

„Sodniki, grešnica priznava.“

Triumf je bil v njegovem glasu.

„No izrekla še ni tiste besede“, je odgovoril predsednik sodnikov.

Obtoženka pa je rekla:

„Kaj naj vam še rečem? V moj šotor so hodili, ne da bi jih vabila. Jaz nisem hodila k njim na stanovanja. Darove so nosili bogate s prošnjo, da jim dovolim prižigati ogenj. Zakaj bi jim ne ustregla? Če oni niso mislili na greh, zakaj bi morala misliti jaz, ko sem bila vendar v svojem šotoru?“

Tožnik je zopet rekel:

„Sodniki! Toženka priznava!“

Predsednik sodnikov je rekel:

„Toženka, jasneje govori! Tako govori, da bodo vsi vedeli. Si kriva ali nisi kriva?“

Tedaj se je obtoženka obrnila k vsem:

„Še jasneje naj govorim? Kako naj še jasneje povem? Vestalke so bile kaznovane, ker jim je ugasnil ogenj, izročen v varstvo. Jaz pa sem ugasnila še nezagorevši ogenj, kateri mi ni bil izročen v varstvo, nego ukraden nekje in prinešen v moj šotor, da ga žrtvujem?“

Obtoženka je obmolknila.

Sodniki so gledali na njo, kakor bi gledali na nepoznano in nezanimivo osebo, slučajno gredočo mimo njih.

„Priznala je,“ so rekli nato. Ko so to rekli, so pogledali v papirje pred njimi, ležeče.

Vstal je zopet tožnik. Srdito je bilo njegovo obličje. Le v očeh ni bilo srda. Zadovoljnost je bila v njih. Rekel je s trdim glasom:

„Sodniki!... Slišali ste njeno besedo. Njeno drzno priznanje. Sodite! Vi ste poklicani, da obvarujete človeštvo pogina. Vi veste, kako se širi med človeštvom kult ljubezni. Da bi se posvečale za žrice ženske, ki niso zale, naj bi se — če ni drugače — trpel ta kult. A same prekrasne so, ki se posvečujejo žricam tega kulta... One, ki bi naj oživljale ideale, speče v moških prsih, se rogajo tistim idealom. One so, ki pogubljujejo nas, ki nosimo te ideale v prsih. One so, ki nam s silo trgajo iz duš naše ideale...“

Glasno, histerično se je nasmejala obtoženka.

„Vi ste,“ je rekla in se ozrla po vseh, „ki jih prinašate v moj šotor, da se ne zaprašijo v vaših domovih, tako vzorno čistih.“

Vsi v dvorani so se zganili. Porotniki so jeli gledati drug drugega, poslušalci so jeli šepetati nekaj med seboj, časnikarji pa so pisali z neverjetno naglico. Le sodniki so sedeli, kakor bi ne slišali ničesar in njih bele brade se niso zganile.

Tožnik pa je nadaljeval, preziraje besede toženke:

„Žal, nimamo še pisanih zakonov, ki bi predpisavali kazen za ubijanje idealov, kakor še nimamo zakonov, ki bi kaznovali žrtvovanje neporojenih duš. A imamo zakone, ki prepovedujejo uničenje glasu življenja, zato naj oni ob enem ka-

znujejo tudi ubite ideale in žrtvovane neporojene duše. Obtoženka se izgovarja, da ji življenje, ki ga je udušila, ni bilo izročeno v varstvo. Ona hoče reči, da življenje še ni bilo rojeno in da noče materinstva in da je materinstvo le last in pravica volje vsake ženske. Pravim vam pa jaz, da po naših zakonih materinstvo ni last in pravica volje vsake posamezne ženske, nego last in pravica volje nas vseh. Ona je, ki je nam vsem zagotovila rojstvo.

Zato, sodniki, sodite, ker ona je materinstvo, last in pravico volje nas vseh darovala misteriju kulta ljubezni.“

(Dalje prih.)

Iz pesmi Albina Čebularja:

Ledeno srce.

Mrzlo naše je ognjišče...; Oče koplje v črni jami,
ob ognjišču dece krog mater bolno grob je vzal,
milo joče in vzdihuje, je birič odprl vrata —
da se čuje v hrib in log. boben votlo je zapel...

Deca joče, milo prosi:
„Kje si Bog, pomagaj nam!“
... a nebesa so zaprta...
„Glad se plazi bliže k nam!“

Molitev pred spečo deco.

V naši deželi pomladi ni, V naši deželi je večna jesen,
tuga je v naši deželi — da je pred nami vsak hip bolj meglen,
in vsi bi zaplakali v radosti, „strah nas je“ dalje živeti,
o, ko bi le en žarek ujeli! „strah nas“ je zdaj še umreti —!...

Rudeči krik.

Dnevi naši so črni, Biči nas hranijo dnevno,
črne so naše dlani, izpite so naše moči,
bledo je naše obličje, oј dnevi so naši vsi temni
solzne so naše oči! in bolne so trudne noči!

Ivan Molek, Chicago:

Ameriška družinska kriza.

Družinsko življenje v Združenih državah se nahaja v veliki krizi. Zlasti velja to za vrhnje in srednje plasti, a prodira tudi v spodnjo plast širokih delavskih in farmerskih množic. „Divors“ (divorce, zakonska ločitev ali razporka) trga narazen zakonske pare v vedno večjem številu, mešane družine (nanovo sparjeni ločenci, ki privedejo otroke iz prejšnjih zakonov) naraščajo,

družine brez otrok se množe, armada gospodarsko dobro situiranih samcev in samic raste in zakonske tragedije ter škandali pretresajo javnost dan za dnem. Tesno v zvezi s to krizo je pa večno vprašanje prostitucije, nezakonskega naraščanja, kriminalnih posilstev, delikvence mladine itd. Reformistični in religiozni krogi so vsi iz sebe in vpijejo po „drastičnih zdravilih“, hinavci hinavščijo, ra-

dikalci nasprotnega ekstrema se pa smejejo, češ: „We have told you so — saj smo vam povedali: socialna revolucija je tukaj in konec stare družine prihaja.“

Činitelji te krize so mnogi in križajo se iz vseh kotov, a glavni vzrok je v mogočnem razmahu ameriških industrij. Industrijsko življenje, ki strahovito orje po polju tradicij in svetih starih postav, je na stežaj odprlo vrata kuhinje, cerkve in otročnice in dvignilo ženo na ravnopravno mesto z možem v businessu, politiki, umetnosti in znanstvu. Samo v industrijah je danes zaposlenih deset milijonov žensk, med katerimi je tri milijone omoženih. To je faktor, ki ga mora priznati tudi najbolj zakrknjen „lord of creation“.

Zanimiva pa so zdravila, ki jih ponujajo od vseh strani za rešitev družinske krize. Mislim, da stvar najbolje osvetlim, če citiram mnenja radikalnih mislecev. Med te nedvomno spada novelist in esejist Rupert Hughes, ki je sicer zelo bled radikalec in je glede ekonomskih vprašanj popolnoma na strani kapitalističnih nazorov, kljub temu je interesanten. Hughes se ogreva za načrt newyorškega sodnika Burnella, kateri predlaga legaliziranje pelletnega zakona po vsej ameriški Uniji.

„Najnovejša in najdrastičnejša remedura proti zlu divorsa je predlog sodnika Burnella, ki se glasi, da se vsi zakonski pari avtomatično razporoče vsakih pet let,“ piše Hughes. „Oni pari, ki žele še nadalje živeti skupaj, se lahko ponovno poroče; kjer pa mož ali žena ni več zadovoljna, je zakon avtomatično končan ob poteku petletne dobe. Za otroke, če jih je kaj, skrbita obe ločeni stranki pod nadzorstvom sodišča. Ta presenetljiva sugestija odličnega jurista je doslej še izzvala malo komentarja. Tista požrešna grupa, ki navadno vstane na zadnji nogi in vpije: „Nesramnost, sakrilegij, ponižanje!“, če kdo hoče proučevati „sveti zakon“ kot človeško ustanovo, je najbrž tako iznenadena, da ne more odpreti ust.

Burnellov načrt je vreden globokega premisleka. Mož ima izkušnje in je gotovo sam dobro premislil stvar, predno jo je dal v javnost. Na drugi strani se pa množe ločitve zakona kljub najhujšim obsodbam. V letu 1926 je bilo 180.868 dvojic postavno ločenih. Pomislite —

skoraj ena petina milijona razporok v enem letu!

To pa so le tiste ločitve, ki so bile dovoljene. Število onih parov, ki niso dobili ločitve, ni vključeno. Ogromna množica zakoncev, ki je tožila za ločitev, a je dobila odgovor, da nima postavnega vzroka, ni nikjer omenjena; nadalje niso všteti stotisoči, ki žive v prepiru in sovraštvu in bi radi šli narazen, pa nočejo radi verskih predsodkov ali ker se boje škandala. Drugi tisoči so, ki žive v grehu, pa se ne brigajo.

V Južni Karolini, kjer ni postavne razporoke, je najmanj porok med vsemi državami v Uniji. V New Yorku, kjer sta samo dva legalna vzroka za ločitev — prešestvo in dezertacija za pet let — je bilo lani dovoljenih 4674 razporok. Smelo rečem, da je bilo med temi večje število takih, ki so si izmislili prvi vzrok, dasi postava prepoveduje take sleparije. Ljudje lažejo in krivo prisežejo, samo da se ločijo. K tem je treba tudi prišteti one dvojice, ki so se ločile v Parizu ali drugih ameriških državah.

Znano je, da je v New Yorku na tisoče zapuščenih žena. Možje izginejo in žene ostanejo same. Pet dolgih let se morajo preživljati same, predno morejo dobiti ločitev in se znova poročiti. Ako bi bila ločitev v New Yorku tako lahka kot je v Texasu, bi bilo število ločenih parov podesetorjeno. In če ne bi bilo po vsej Uniji toliko stroškov, škandala, notoričnosti in težav z ločitvami, bi število ločencev prav gotovo presehalo milijon ali več.

Kaj je torej s to rečjo? Naj bo vaše mnenje glede razporoke tako ali tako, priznati morate, da je nekaj narobe z današnjim zakonom — ali če mislite, da je zakon božja ustanova, tedaj mora biti nekaj narobe z oženjenimi ljudmi. Recimo, da je božja institucija predobra za ljudi, da je niso vredni! Tudi v tem slučaju nam nič ne pomaga. Naj bo stvar še tako božje dobra, kaj pomaga ljudem, če nimajo od nje nobene dobrote, pač pa samo zlo!

Verujte, kar hočete, fakt je, da se zakon ruši. Vsako leto je več in več ločitev. In če imate količkaj razuma, ne morete zahtevati, da je treba ločitvene postave še bolj poostriiti. Vsa tendenca drži v nasprotno stran. Avtomobili ubijajo ljudi boljbolj — ali boste zahtevali, da se avtomobili odpravijo?

Načrt petletnega zakona je vsekakor boljši kot vse neslano vpitje o poostrenju ločitvenih postav. Kdor deluje za odpravo razporoke, deluje tudi za uničenje zakona. Najradikalnejša novost Burnellovega načrta je, da se zakonca vsakih pet let ponovno poročita, če tako oba hočeta, ali pa se čez pet, deset ali petnajst let ločita na temelju vzajemnega sporazuma. Na ta način postane divors univerzalen. Mož in žena se zavedata, da nista navezana drug na drugega do smrti, in če se ljubita, ju ta zavest opominja, da ne smeta izgubiti ljubezni, ako hočeta ostati skupaj. In ko se približa avtomatični iztek njune zveze, se morata ponovno zaljubiti. To ni slabo. Človeška natura je taka, da se bojujemo za vsako stvar, ki je nočemo dati zlepa iz rok. Danes, ko nas hočejo držati s silo skupaj, silimo narazen, potem pa, ko nas bodo silili narazen, bomo kljubovali ravno narobe!

Ako prvih pet let ne prinese sreče, je to dokaz, da je bila zveza napačna in ni vredna nadaljevanja kljub vsem svetoblijskim žlobudravščinam. Zakon se mora prilagoditi posameznikom, ne pa tradicijam iz davnih stoletij in nekdanjim silam, ki so že davno mrtve.

Recimo, da je načrt sodnika Burnella že danes postava po vsej Uniji. John in Jane se ljubita ali mislita, da se ljubita. Rada bi bila vedno skupaj, rada bi stanovala skupno pod eno streho in nemočno uživala blaženstvo svoje ljubezni. Oba sanjata o paradižu, ki mora trajati večno. Oba pa vidita okoli sebe razvaline družin; vidita stotine raztrganih dvojic, stotine razporok in tisoče ločitev od mize in postelje, kjer vera zabranjuje razporoko. Namesto ljubezni in zvestobe sovraštvo in varanje. Ni čuda, da se John in Jane bojita ženitve. Kaj če spoznata potem, da ne spadata skupaj? Zdaj sta uverjena, da spadata, ali tako je bila uverjena tudi njena nesrečna sestra, bila sta njegov brat in svakinja, a poglej jih danes, kako se kavsajo! John in Jane nista izgubila glave in se bojita koraka, ki ju sili, da si prisežeta ljubezen, udanost in pokorščino do smrti. Zato odlašata od leta do leta — kakor na tisoče drugih — in končno se ohladita in pozabita drug na drugega. Po Burnellovi postavi pa jima ne bi bilo treba odlašati. Rekla bi: „Poskusiva, saj je samo za pet let; če spoznava, da ne spadava skupaj,

se lahko ločiva brez škandala in krivice.“

Pa se poročita. Valovi razporoke že danes razderejo ogromno število zakonskih dvojic, ki so se poročile v veri v dosmrtno zvezo. Razporoke se proporcno bolj množe kot poroke. Zakon nima več tiste stare svetosti, nasprotno je razporoka izgubila nekdanji madež zlega in ne dela več nobenega efekta na socialni prestiž. — Recimo torej, da petletna doba poteče. John in Jane prideta do razpotja. Ona ga vprašaje pogleda in si misli: „Radovedna sem, če me ponovno poroči. Upam, da.“ On pa si misli: „Kaj bom počel, ako me moja ženica zapusti? Danes mi je petkrat dražja...“ Takoj oživi staro ljubimkanje, ki zagotovi oba, da se še nista naveličala drug drugega, da sta se prilagodila in želita nadaljevati svoj zakon. Na koncu petletne poskušnje se še bolj ljubita kot v začetku. John in Jane gresta brez obotavljanja na sodnijo in obnovita zakon za nadaljnjih pet let.

Tako bo storila vsaka druga dvojica, ki je pravilno sparjena. Če pa dvojica spozna — in v petih letih mora spoznati — da ni našla, kar je iskala, ko komaj čaka, da potečejo leta poskušnje, tedaj je za taka človeka — in za njuno okolico — najboljše, da ne nadlegujeta več drug drugega.

Najtežja stran takega zakona so otroci. Nasprotniki te ideje, kakor vsake razporoke sploh, pretočijo največ krokodilovih solz hinavstva ravno zaradi otrok. Kaj bo z otroci? Noben licemerec pa ne vpraša: Kaj je pa bilo z otroci v nesrečnem zakonu? Kako se jim je godilo v peklju pepira in mrznje med očetom in materjo? Tega nihče ne vpraša. In vendar so taki otroci že stoletja največji revčki pod solncem, pravi suženjčki, nad katerimi se navadno znaša razkačena mati ali razpaljen oče, kadar se ne moreta znesti drug nad drugim, nikogar pa ni, da bi ščitil male siromake pred zlimi starši. — Kaj bo z otroci, če se petletni zakon razdere? Moj odgovor: Slabše ne more biti kot je danes, v ogromni večini slučajev pa bo boljše. Sovražim dogmo, ki se glasi, da je za otroke najboljše, če so pri starših, pa naj so še tako slabi starši. To je prokleta laž! Kadar čitam, da je mati umorila svoje otroke in potem izvršila samomor v družinskem sporu, me ne boste prepričali, da ne bi bilo za dotične otroke

boljše, ako bi bili tisoč milj proč od take matere. In takih strašnih tragedij je vedno več.

Ali čemu argumenti? Tukaj so fakta. Lani je bilo 180.868 parov razporočenih in letos jih bo nedvomno 200.000. Kaj je bilo in kaj bo z otroci teh parov? Petletni zakon nikakor ne more poslabšati sedanjih razmer. Kadar se starši ločijo, morajo skrbeti za svoje otroke po navodilu sodišča. Redka sta očeta in mati, posebno mati, ki bi ne hotela toliko skrbeti za svoje otroke, da niso lačni. Navadno je tako, da sodišče prisodi otroke materi in oče mora plačevati mesečno toliko in toliko za njihove potrebe, dokler ne odrastejo.

Ponavljam: neizmerna je hinavščina glede dece ločencev. Kakor da otroci, ki so pri starših, žive vsi do zadnjega v nebesih! Resnica pa je, da ogromna večina otrok premožnih staršev malokdaj vidi očeta in mater, ker so navadno pod

skrbstvom služinčadi. Deca revežev je pa itak vedno sama doma ali pa se potepa po ulicah, ko oče in mati delata v tovarni. Vzlic temu odmeva neprestano isti krik: Otroci, otroci! — S tem krikom plašijo celo one zakonce, ki nimajo otrok in one, katerih otroci so že odrasli in odšli po svetu. Zakaj je baš med takozvanimi profesionalnimi branitelji „družinske sreče“ najmanj poštenja, dostojnosti in resnicoljubnosti?

Petletni zakon je lahko dober in lahko slab. Morda bo in morda ne bo nikdar poskušen. Zasluži pa, da se v ta načrt resno pogledimo in ga proučujemo kakor vsako drugo zdravilo, ki ga svetuje ekspert za vsako drugo bolezen. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da oni, ki bodo ta načrt obsojali z največjim zgražanjem in z najmanjšo analizo, so eni in isti stari kričači, ki so proklinjali železnico, anestetiko, svobodno ljudsko šolo, žensko volilno pravico in vsako drugo dobro stvar, ki je dvignila človeštvo.

S. J. Cederbaum:

Dvajset ur v potniškem jerbasu.

(Epizoda na begu iz caristične Sibirije).

Prevedel Iv. Vuk.

Državna založba v Moskvi je izdala knjigo, ki obsega spomine S. J. Cederbauma in njegove žene K. Sahareve. Ti spomini so dosedaj izšli edino še v ruskem jeziku. Knjiga ima 163 strani in se imenuje: „Iz časov ISKRE“. V knjigi so zanimivi in dragoceni spomini iz leta 1900 do 1905, torej neposredno iz časov pred prvo rusko revolucijo, ko je izhajal znameniti socialdemokratski časopis „Iskra“. Ta zgodba je vzeta iz te zbirke.

Sveže oktobersko jutro. Na dvorišču jetnišnice je živahno. Voz pripravljen. „Stanovalci“ etapne jetnišnice in uradniki jetniške uprave postajajo okrog. Dva sodruga bosta odpravljena. Kraj, kjer bosta živela kot pregnanca, je oddaljen kakih 40 do 50 vrst od Aleksandrovska. Odpravi se ju z vojaško etapo, to se pravi, na kmečkih vozovih v spremstvu stražnikov, brez vojaške straže. Dospeti imajo do cilja zvečer, najpozneje pa jutri zjutraj.

Prtljaga se znosi ven. Jerbasi, zavoji, kovčeki. Vse je pripravljeno. Odhajajoča se poslavljata, stiskata roke... zadnje po-

zdrave. Trenutek še in „voz“ bo krenil. Še nekaj! Običaj, ki je postal navada — oni, ki so ostali, zapojejo Marseillaiso in Varšavjanko... Komaj je utihnil zadnji akord, se voz zgane. Vrata se odpro, kolesa drče ropotajoč po trdo zmrznjenih tleh. Odpeljali smo se z dvorišča jetnišnice. Da, mi, ker v dveh jerbasih, ki sta naložena na jetniškem vozu, se nahajava sodružica Saharova in jaz kot „prtljaga“...

Prvič smo se ustavili že po kakih štiristo aršinov voznje. Jetniški voz in konji se zamenjajo s kmečkim vozom in priprego. Midva — to se pravi, jerbasa, v katerem sva bila midva — sta bila brez posebnih obzirov vržena na tla. Slišal sem glasove oddaljajočih se tovarišev, ki so se podali v bližnjo hišo, da se pokrepčajo.

Nekaj besed o sodrugih, ki sta nama pomagala k begu in to težko in nevarno nalogo izvršila izborna. Eden je bil zelo mlad mož iz Vilne, student, z imenom Palčik. Bil je aretiran kot socialdemokrat. Drugi je bil starejši, izkušen sodrug iz krajev ob Volgi, socialrevolucionar,

z imenom Koršunov. Tega sodruga smo poznali še le malo časa. Prišel je v našo etapno ječo kratko pred najinim pobegom. To ga ni zadrževalo, da nama pomaga; storil je to z veliko vnemo. Ravnotako ga ni zadrževala okolnost, da sva pripadala drugi stranki. Bila sva „Iskrovca“, ki so jim bili socijalrevolucionarji v tistem času veliki politični nasprotniki. Poleg tega pa sta on in Palčik tvegala zelo mnogo. Ponesrečen beg in da sta nama pomagala, bi pomenilo podaljšanje prežnanstva najmanj za dve leti in vrh tega bi ju odpravili v oddaljen kraj Irkutske gubernije. Palčika in Koršunova nisem potem nikdar več videl. Leta 1916 sem slučajno zvedel, da je nek S. R. Koršunov bil radi upora zoper oblast obsojen od Stolypinskega vojnega sodišča na smrt in obešen. Nisem mogel dognati, ali je bil to tisti sodrug, kateremu se imava zahvaliti v prvi vrsti za posrečen beg. Njegova prisotnost duha in znajdljivost je vedno reševala situacijo.

Nahajala sva se torej v jerbasih, ki so bili položeni na cesto. Nekaj časa je bil popolen mir. Ali naenkrat opazim s strahom, da nekdo z mojim jerbasom nekaj namerava. Slišal sem praskanje... in naenkrat začujem glasno lajanje. Nek radoveden vaški psiček je moral zavohati prisotnost človeka in začel lajati. Slišal sem glasove in sem bil na vse pripravljen. Ali situacija se je ublažila, — pes je utihnil, se odstranil. Kmalu nato sem slišal hrustanje. Gotovo je dal Koršunov psu kaj jesti in ga s tem umiril in odvrnil od jerbasa.

Naposled so prišli odpočiti konji. Bila sta dva voza. Na vsakega so naložili en jerbas. Koršunov se je vsedel na moj jerbas in začel razgovor z voznikom. Da mi da možnost gibanja in da bi to ne vzbujalo pozornosti voznika, ker pri vsa-

kem najmanjšem zgibu je jerbas zahreščal, je nepretrgoma govoril, bobnal s prsti in se trudil, da je delal kolikor mogoče trušča. Porabil sem prilžnost ter premaknil okorele ude. Ker sem to vedno lahko delal, sem se počutil dokaj dobro.

Skozi odprtine pletenih sten jerbasa je silil mrzel zrak, ki je olajševal dihanje. Hudi so bili le sunki, ki jih je delal od časa do časa voz na neravni cesti. Vendar je k sreči bila cesta še dokaj dobra in majhni zglavniki, ki sem jih imel podložene pod glavo in hrbtom, so mi dobro služili. Samo na strani, na kateri sem ležal, so me jele boleti mišice.

Iz razgovorov, ki sem jih poslušal, sem zvedel, da bomo še nekajkrat menjali konje in voz, predno pridemo do prenočišča. Kmetova dolžnost prevoza se je omejevala pri „Prevozi iz službenih obveznosti“ na to, da pelje iz svoje domače vasi v sosednjo vas. Zvedeti to ni bilo prav nič tolažljivo, ker v tem so vsakakoršne nevarnosti in slučajji, kakor na primer dogodek z vašim psičkom, nakladanje in razkladanje prtljage, čakanje v kmečkih izbah... Ali — vse to se mora prepustiti usodi, zakaj dosedaj nam je bila mila. — — —

Zopet smo obstali. Moj jerbas si je nekdo naložil na pleča in sicer tako nerodno, da mi je glava bila obrnjena navzdol, noge pa kvišku. Prav nič prijeten položaj! Nosilec jerbasa je korakal čez nekoliko stopnic, štel sem... ena, dve, tri, štiri — in stopil je v nekak zaprti prostor. Moj jerbas in z njim jaz sva bila postavljena prav surovo na drugi jerbas, ki je zatreščal pod pezo.

„Poglej,“ je rekel nenadoma voznik svojemu tvoarišu, „kako so ti študenti vsekakor bogati.“ Kakšno težko prtljago vozijo s seboj. Ta jerbas gotovo vaga pet pudov. (Nekako 160 kg). (Dalje prih.)

Historicus:

Pereči problemi.

III.

V debati, ki je bila nad vse živahna, je govorilo precejšnje število zadrugarjev, ki so dokazovali, da se politična stranka po navadi premalo briga za veliko delo, ki ga vrše zadruga, včasih pa celo s prečudno oblastnostjo sodi z vrha doli zadrugarje in njih narporno delo. Zanimiv je bil govor dr. Kor-

pa (konz. društvo Gradec), ki se je pečal med drugim tudi „s prepovedjo nočnega dela“ v pekarnah. Konstatiral je, da se te postave drže v veliko svojo škodo edino — delavske pekarnice. V strokovnih glasilih se javno piše, da delajo organizirani pekovski pomočniki kljub določbam tega zakona po noči mojstrom in da — potem ko pride ovadba, celo po krivem prišejejo

v prilog mojstra, ki jim v zahvalo celo ne plača teh nočnih ur, češ, „saj ste prisegli, da niste delali...“ Ponašanje pomočnikov v združnih pekarnah pa je po navadi — obratno! Predlagal je: naj se vrši konferenca združnih pekarov, ki se je naj udeležijo tudi zastopniki živilskih delavcev, da se vnebovpijoče razmere uredi v prid delavskemu splošnemu napredku.

Dr. K. Renner je v zaključnem referatu povdaril: Po vojni imamo nanovo postavljen problem sodelovanja soc. del. stranke z zadrugami. Prvič: po vojni je delavska socialno demokratična stranka silno narasla; prerasla je zadruga. V velikih mestih rastejo z lahkoto politične socialistične organizacije; za zadruga pa je težavno pridobivati novih članov in odjemalcev. Sicer pravi naš strankin statut, da mora vsak strokovno organiziran delavec biti tudi združno organiziran! — Drugič: na deželi, na kmetih je pa obratno. Zadruga imajo obilo članov med onimi, ki niso in celo, ki nočejo biti člani soc. dem. stranke. Tu gremo zadrugarji s svojim delom preko meja stranke same. — Tretjič: metode dela so za vsako stran druge. Stranka se bojuje pod aspektom dneva. Na njo odločajo prečesto dnevni dogodki. Njeni zaupniki imajo prečesto le momentani interes stranke pred očmi, dočim grede zadrugarji vedno iz stališča, ki ima veliko odgovornosti na sebi. Politični agitator vidi pred seboj le strankin davek, ki znese par grošev mesečno; zadrugar pa upravlja zavode, kjer so stotisoči in milijoni delavskega denarja kot deleži in hranilne vloge. Zadrugarji morajo paziti: kako se denar

troši in izdaja, ker so odgovorni za denar, ki ga upravljajo. Prečesto se jih, po krivici seveda, ozmerja kot malenkostne možice... Tudi naš cilj, naša svrha je precej druga kot ona politikarjev. Namen imamo: gospodinjstva delavskih razredov kolektivno organizirati ali, če hočete, socializirati. Delavski denar hočemo v delavskih organizacijah imeti. Politična stranka n. pr. dobi občino v roke. Z njo občinsko hranilnico. Takoj nas gledajo politiki „z vrha dol“, češ: Kaj boste vi. Naše načelo je: delavski razred naj svoja materialna sredstva sam in naravnost upravlja, ne pa potom politične korporacije. Gospodarska razredna samopomoč nam je pred — komunalnim socializmom, kajti prvo imamo zanesljivo v rokah, drugi pa je odvisen od politične moči in razmer. Po našem se mora vse podrediti lastnemu gospodarstvu delavskega razreda. Gre se tudi za mejo med državnim in komunalnim socializmom na eni strani in — združnim socializmom na drugi strani. To načelno urediti bo naloga bodočih strankinih in strokovnih kongresov.

Združno delo ni delo trenutkov, ampak trajno sodelovanje skupno s kulturnim razvojem človeštva, v soglasju z vsemi stremljenji delavskega razreda. Zadrugar biti, ne znači le vojskovati se za socializem kot bodočnostni ideal, marveč znači: socializem uresničevati, ga s socializiranjem gospodinjstva pozitivno, praktično in živahno udejstvovati. Naša ideja je: gospodarstvo delavskega razreda socializirati v veliko edinstveno skupno gospodarstvo.

L I S T E K.

Od uredništva. Zadnje tedne smo prejeli prav mnogo gradiva za našo revijo. Zlasti pesmi je mnogo. Kar je dobrega pride vse polagoma na vrsto. Prosimo potrpljenja in pa — pri pošiljanju izbere. Le najboljše naj se pošlje.

Pavel Dorohov: Sibirski punt. Ruski roman iz dni državljanske vojne. Prevedel Ivan Vuk. — Med zelo marljive delavce na literarnem polju, zlasti na onem predelu, ki je namenjen slovenskemu proletarijatu je všteti našega sotrudnika Ivana Vuka. Pred vojno se je že udeještoval ta samouk-delavec kot pisatelj in prevajalec za najširše množice: „v Slogi“, „Slov. Ilustrovanem tedniku“, v „Slovanu“ in v „Večernicah“ Družbe sv. Mohorja. Iz te dobe sta njegovi izvorni deli „Zorislava“, zgodovinska povest, ter „Junaki Svobode“, črtice iz balkanske vojne,

ki sta izšli kot posebni knjigi. Prevel pa je in izdal v posebnih knjigah: Senoin roman „Kletva“, dr. Deželiceva romana „V burji in viharju“ ter „V službi kalifa“ in pa prekrasno Kozarčevo povest „Mrtvi kapitali“. Napisal in prevel je seveda poleg tega še vse polno črtic in povesti in jih priobčil po raznih listih. Takrat se je podpisoval še kot „Starogorski“. Vojna je mladega rojaka iz Ljutomerščine (rojen je l. 1882 v Sovjaku, občina Sv. Jurij ob Ščavnici) zanesla v daljne ruske kraje, ga oblikovala po svoje in ga je po dolgih letih vrnila domovini kot — zavednega proletarca, ki je posvetil odslej vse svoje udejstvovanje skoro izključno duševnim potrebam delavstva. Takoj l. 1922 je napisal in izdal v založbi Proletarske knjižnice zanimive „Pravljice Iztoka“, potem sledili prevodi: dr. A.

Koralnikove drame „Zaprta vrata“, govora indijskega verskega reformatorja Svami Vivekanandi „Bog in človek in Jak Londonovega romana „Železna peta“. V delavstvu namenjenih publikacijah in casopisih (Zadružni koledar, ameriški družinski koledar, Proletarec, Delavska Politika, Domači Prijatelj, Pod lipo itd.) je pa sočasno objavljali manjše prevode in izvorne povesti. — Te dni je zopet izdal v „Proletarski knjižnici“ lepo delo P. Dohorova: „Sibirski punt“, ki je kronika sibirskega punta, ko so se sirske množice uprle Kolčakovim vojakom. „Sibirski punt“ je Golgota ruske revolucije: Predgovor je v knjižici napisal Bratko Kreft. — Prevajalec Sibirskega punta Vuk pa pripravlja že novo knjigo „Zgodbe občine Triglove“. Nekatera poglavja iz te zbirke je prinesla že „Mladika“.

Priporočali bi knjižico „Sibirski punt“ kar najtopleje v marljivo čitanje, ali zaplenili so jo. Zakaj, ne vem. — I. Vuk je dober prevajalec, kar more biti v prvi vrsti le dober pisatelj, za kar pa pričajo njegova številna dela, ki jih naj delavski čitatelji ne zanemarjajo. —n.

„Domači Prijatelj“ je v drugem letniku postal pravi „magazin“. Lepo opremljen, vsebina prav zanimiva, ilustracije zelo okusne in lične — kot posebna priloga izviren roman dr. Franceta Zbašnika, ki bo izhajal celo leto. Cena — neverjetno nizka! Posamezne številke stanejo po 4 Din; celoletna naročnina pa — 30 Din. — Naše družine so prav potrebovale tak družinski list. Naša želja je, da se „Domači Prijatelj“ razširi čim bolj. Naslov: Ljubljana, Aleksandrova cesta 7.

Mladinski List. — SNPJ. v Chicagu izdaja za svojo mladino poseben „Mladinski List“ v slovenskem in angleškem jeziku na dveh polah. Začela je to hvaležno kulturno delo pred 7 leti. List je zelo priljubljen in razširjen. Prinaša obilo lepega gradiva. Stane na leto 1,20 dolarja. — V 1. št. 1. 1928 je v angleškem jeziku informativen članek o Josipu Stritarju s sliko; uredništvo obeta serijo člankov o slovenskih pesnikih, pisateljih in znanstvenikih. Priobčena je Stritarjeva pesem „Mladi vojak“ v originalu in angleškem prevodu.

Dober list. V Belgradu izdaja že peto leto dr. Dragan Vladislavljevič zabavno-poučni list „Budučnost“ za mladino. Za celo leto velja 20 dinarjev; za one, ki plačajo do aprila, za ostale pa 30 dinarjev; 12 zvezkov izide na leto. List ima namen dati proletarski deci potrebne duševne hrane. Svojo nalogo izpolnjuje prav dobro. Razširjen je tudi med srpskim delavstvom v Ameriki; pa tudi v Jugoslaviji med hrvatsko-srpskim proletarijatom ima mnogo prijateljev. — Naroča se: Dr. Dragan Vladislavljevič, Beograd, Knez Mihajlova 17. — Dobe se še prejšnji letniki.

Srpsko zadrugarstvo. Za poznavanje srpskega zadrugarstva priporočamo čitanje mesečnika „Zemljoradnička zadruga“, ki izhaja kot organ Zveze srpskih kmečkih zadrug na 2—3 polah že 33 let — in pa lista „Zdravstveni pokret“, ki je že sedmo leto glasilo „Zveze zdravstvenih zadrug. Za oba je naslov: Beograd.

„Slovenska Matica“ v Ljubljani obeta na temelju novih pravil — obnovljeno delovanje. Zadnja leta je ta književna reprezentantinja slovenskega meščanstva skoro umrla. Pripoveduje se, da je neki njen vodilni funkcionar pred poldrugim letom pri seji izjavil: „Gospodje, nobenega člana ni več“... Sedaj pa beremo, da se je z novimi močmi začelo prerojenje in da začne Sl. Matica zopet z rednim izdajanjem knjig. In člani se zopet pripravljajo, ki bodo deležni zelo znižanih cen za knjige. Za l. 1928 je članarina Din 50.

100 let Matice Srpske v Novem Sadu. 4. febr. 1. 1826 je šest budimpeštanskih trgovcev, Srbov po narodnosti, in en pravnik-študent sklenilo ustanoviti sklad za pospeševanje srpske književnosti. Zbrali so 280 srebrnih goldinarjev. Konec 1. 1927 se je v Novem Sadu praznovala stoletnica obstoja Matice Srpske, ki je izšla iz sklepa 7 moč v l. 1826. Njeno glasilo „Letopis Matice Srpske“ izhaja že sto let in ogromno je število knjig, ki jih je izdala Srpska Matica v teh sto letih. Le na stroške sklada trgovca Petra Konjeviča je izdanih 150 knjig! — Čisto njeno premoženje znaša danes 10 milijonov dinarjev. V težkih dneh narodne borbe vojvodinskih Srbov — od l. 1838 do l. 1878 je Matica šolala v Tekelijanumu 179 dijakov. Do svetovne vojske je Matica izšolala na svoje stroške 493 srpskih dijakov ter dala srpskemu narodu 70 zdravnikov, 100 tehnikov, 60 profesorjev, 35 trgovcev in industrijcev, 30 ekonomov in gozdarjev, 15 umetnikov in 150 pravnikov. Njena knjižnica in arhiv sta naravnost dragocena za srpsko kulturo. —n.

Od uprave. Prosimo, vse tiste, ki še niso plačali naročnine, da to store. Kdor pa ne misli za celo leto plačati, naj bo pa saj toliko pošten, da vrne dosedanje številke ali jih pa plača in sporoči, naj prenehamo s pošiljanjem. Vse „Podliparje“ pa prosimo, da naj nabirajo naročnike! Le veliko število naročnikov bo nam omogočilo povečati obseg našemu mesečniku.

IVERI.

„Slovenec“ od 3. febr. št. 28: — „Po rodu je čistokrven Jaque Indijanec; na levem uhlju je videti še luknjico, kjer je nekoč bingljalo uhan. — To je eden državnikov, ki Mehiko tiranizirajo.“

Enotnost (l. III, št. 8 z dne 24. II. 1928): „V bistvu je ostal (France) Železnikar slovenski komunar, prvi mučenik in voditelj slovenskega proletarijata) to, kar je bil pred obsodbo: učenec Pariške komune, katere očitavec je bil in ki je iz njega napravila revolucionarnega socialista... Plehka in nepravilna pa je sledeča trditev Antona Kristana v njegovi knjigi „O delavskem in socijalističnem gibanju na Slovenskem“ (l. 1927). Kako naivno so si ti možje predstavljali radikalno smer ali takozvano anarhistovsko, nam daje jasno sliko proces sam.“ — Op. ur. Čitatelje opozarjamo na str. 68—70 v citirani knjigi!

„Enotnost“ (l. III, št. 6 1928). „Iz lista Enotnosti mora odpasti obrekovanje in golo natolcevanje brez dokazov.“

„Politika“ piše 14. februarja na str. 5, poročajoč o zaslišanju Josipa Čazija, ki je izjavil: „Policaj Montanji me je zagrabil za lase, vlek me je zanje in ukazal je žandarju, da mi uveže palico izpod rok, da bom visel z glavo doli. Po kažem gospodje sodniki, kako je bilo...“

„Ne, ni treba, hvala!“ odgovarja predsednik sodišča. „Videli smo že to, tolikokrat so nam to že kazali...“

„16. okt. so me tolkli od 9. ure zvečer do 3. zjutraj, potem so me pustili zvezanega z nogami v zraku!...“

Predsednik je molčal, državni pravdnik ni — slišal... .

„Politika“ (Beograd, 15. febr. 6 str.) poroča o govoru drž. pravdnika v kom. mlad. procesu, ki je trdil: dva dni kasneje: „O nekom „kapitalizmu“, „buržoaziji“ i robovanju potlačeni in ugnetenih klasa“ u ovoj zemljoradničkoj zemlji, ja mislim, da ne može biti govora.“

Ustanovitev „Delavske Športne Podzveze“.

Dne 12. februarja t. l. se je vršilo na povabilo S. K. Svobode, Ljubljana, in centralne organizacije Svobode, v Narodni kavarni prvo zborovanje „Delavske Športne Podzveze“. Udeležilo se ga je poleg zastopnikov S. K. Svobode Ljubljana in „Svobode“ delavske telov. in kulturne zveze, tudi nekaj zunanjih odposlancev. Izmed najvažnejših sklepov omenjamo onega glede priključitve članstva ljubljanske S. K. Svobode k podružnici „Svobode“, Ljubljana. Ljubljanska podružnica „Svobode“, ki je ena najzaspanejših, bo s tem pridobila novih, mladih moči, naš športni klub Svoboda pa moralno oporo starejših ljubljanskih sodrugov, ki

jo je doslej zelo pogrešal. Zborovanje je sklenilo, urediti najprvo to medsebojno razmerje, potem pa sklicati občni zbor „Delavske Športne Podzveze“, kjer se naj določijo in sprejmejo končnoveljavna pravila. Centralna organizacija „Svobode“ se je izjavila pripravljenim financirati iz lastnih sredstev potne stroške po enem odn. dvema delegatoma vsake svoje podružnice, ki vzdržuje športno sekcijo. Na zborovanju se je končno sestavil in izvolil odbor, ki bo vodil do občnega zbora poslovanje „Delavske Športne Podzveze“ in katerega tvorijo ss.: Franjo Aleš, Pavle Kovač, Drago Malovrh in Milan Vičič.

Letošnji nastopi S. K. Svobode, Ljubljana.

Sedaj še v Ljubljanskem nogometnem podsavezu učlanjena S. K. Svoboda, Ljubljana, je nastopila letos v predpisani ji pokalni tekmi s S. K. Reko, Ljubljana. Naša Svoboda je v novi sezoni popolnoma prerrojena in predstavlja razmeroma jako dobro moštvo, kateremu pa žal manjka zimski, kakor tudi vsak drug skupen trening. Upamo, da bodo lepi spomladanski dnevi odpomogli tudi temu nedostatku.

Rezultat pokalne tekme s S. K. Reko je bil po podaljšani igri 2 : 2. Svoboda, ki je vodila v prvem polčasu z 2 : 0, je v drugem polčasu popustila, tako da je

mogel doseči nasprotnik izravnavo. Odlikovala sta se pri našem moštvu zlasti oba branilca Novak in Zore, dalje krilska vrsta in pa trio, predvsem centerfor Koser. Zaostajali sta obe krili.

Poleg te tekme je odigrala letos S. K. Svoboda tudi več trening tekem z razmeroma jako dobrimi rezultati:

proti I. moštvu S. K. Jadrana, Ljubljana 8 : 0 v korist Svobode;

proti rezervi Ilirije, Ljubljana 5 : 3 v korist Svobode;

proti I. moštvu S. K. Krakovo 4 : 2 v korist Svobode.

Delavske športne klube v provinci in v revirjih prosimo, da nam tuptatam pošljejo kako poročilo o svojem delovanju, svojih nastopih, občnih zborih in drugih zadevah, tičočih se delavskega športa. Brez sodelovanja in brez odziva vseh naših delavskih športnikov, ne bomo nikdar ničesar dosegli. Pustite ob strani lokalne prepire, osebne zadeve in druge slične malenkosti, pa sledite našim sodrugom v drugih državah. Vsakega delavskega športnika ponos bi morala biti močna „Delavska športna zveza“. In vsak

zaveden delavski športnik bi moral staviti vse svoje moči na razpolago, da širi in podpre list, ki zastopa in propoveduje njegovo idejo delavskega športa. Medsebojna vez nam je danes mesečnik „Pod Lipo“; Delavski športniki, agitirajte zanj med svojimi prijatelji, sporočite nam njihova imena, da jim ga pošljemo na upogled, zahtevajte ga v vseh lokalih, kamor nosite svoj denar. In nič manj: dopisujte vanj, da razširimo športni del, saj je to tudi Vaš list!

Postanek in razvoj delavskega športnega gibanja v Franciji in Alzaciji.

Theodore Wendel, Strasbourg, Francija.

(Izviren dopis „Pod Lipo“).

Francosko delavsko športno gibanje je eden najmlajših členov internacionalnega športnega gibanja. Pred približno

15 leti je bil ustanovljen v Parizu prvi delavski športni klub. Gibanje ni našlo
Nadaljevanje na 4. strani.

svoje opore — kakor večjidel drugod — v organiziranih, svobodomiselnih delavcih, kajti prvi klubi so bili izrazito socialistična društva. Razredna zavest, ki je v delavcih bolj in bolj rastla, je ozdravila kmalu po ustanovitvi i društva sindikalistične smeri. Tudi konzumna društva so bila prisiljena, odzvati se časovnim razmeram in so ustanovila v okrilju svojih socialnih ustanov, lastne športne sekcije ter prevzela obnem vse stroške za upravljanje naše. V tem času so že delovala socialistična, sindikalistična in združna delavska športna društva s p o r e d n o — žal pa še vedno ločeno in tedaj ne v položaju bojevati boj za naše ideale v enotnih vrstah. Iz te neznosne okolnosti se je rodila potreba po skupnosti, do katerere je tudi došlo takoj po končani vojni. Ta združitev je obrodila stoteren sad s silnim podvigom celokupnega gibanja. V letu 1923 pa je bil unešen v tako lepo razvijajoče se gibanje bratomoren boj in na kongresu v Mantreuil je došlo do ločitve, ki je oropala francosko gibanje sadov dolgoletnega trdega in požrtvovalnega dela. Danes obstoja v Franciji poleg udruženja: „Union des Sociétés Sportives et Gymniques du Travail“ še ena komunistična zveza, ki je priključena Rdeči Športni Internacionali.

Francosko udruženje obstoja iz mnogoštevilnih okolišev, ki jih upravljajo takozvani „Comités régionaux“, in ki uživajo, kar se tiče notranje tvorbe, velike prostosti. Odkar pripada Alzacija-Lotarinška zopet k Franciji, tvori naša zveza: „Fédération Sportive et Gymnique du Travail d'Alsace et de Lorraine“ tak „comité“. Naša federacija je tedaj podzveza Pariza.

Početek našega alzaškega delavskega športnega gibanja najdemo še za nemških časov in sicer izza leta 1902. Dne 21. julija 1902 je bilo ustanovljeno prvo telovadno društvo v Strasbourg-u, ki se je takoj priključilo nemškemu „Arbeiter Turn und Sport Bund-u“. Treba je bilo mnogo let naporenega delovanja in žilavega organizacijskega dela, da smo obdržali pri življenju svoje gibanje v očigled splošni reakciji in policijskemu nasilju. Mladino nam je odganjalo učiteljstvo v šolah, nobeno sredstvo se jim ni zdelo preostro, da potlačijo obsovraženo jim rdeče telovadno gibanje. Cerkev in spovednica jim je morala stati ob strani; vajencem so delodajalci prepovedovali obiskovanje telovadbe v njih prostem času.

Kljub vsemu temu se je posrečilo, priključiti v življenje k do takrat edinemu štrasburškemu telovadnemu društvu v l. 1906 do 1907 še društva v Neudorf, Königshofen, Schiltegheim, Bischheim in Neuhof-Stockfeld. Takisto je bilo ustanovljeno v letu 1906 v Mulhouse v Gornji Alzaciji prvo društvo, kateremu so v nastopnih letih sledila: Colmar, Guebwiller in Dornach. Vsa ta društva so tvorila do leta 1918 V. okraj x. okrožja Arbeiter Turn und Sportbund-a. Po končani vojni smo došli mi v Alzaciji radi ločitve od Nemčije v popolnoma nove razmere. V letu 1919 se je naša organizacija priključila po daljših pogajanjih pariški zvezi. Telovadno gibanje se je razvijalo nato v naši organizaciji sila hitro in že v letu 1920 smo imeli v Strasbourg-u svojo prvo zvezno telovadno prireditev. Nadaljne prireditve so se vršile leta 1921 v Colmarju, leta 1923 v Königshofen in leta 1925 v Mulhouse. Žal so motile poostrene razmere v političnem kakor tudi v strokovnem gibanju — ki so vodile celo do razcepa v stranki in strokovnih organizacijah — tudi uspešno skupno delovanje v športu. Ta poostritev in razcepljenost v proletarijatu se je prenesla tudi v športno gibanje in onemogočila na ta način vsak napredek. V novemburu leta 1925 je došlo na zborovanju v Neudorfu radi razdiralnega dela nekaterih politično ekstremnih agitatorjev do ločitve. Večina društev je stvorila našo današnjo zvezo. Vsled požrtvovalnosti vodečih sodrugov se nam je kmalu posrečilo, si zopet pridobiti že izgubljeni terrain, tako da moremo zaznamovati danes v naših društvih jako živahno delovanje. Maja l. 1926. je moglo pričeti zvezno načelstvo z izdajanjem lastnega športnega glasila, ki tvori vez med posameznimi društvi in ki nam je bojno sredstvo za razširjanje naše športne ideje. Na Binkošti leta 1927. se je vršila prva športna prireditev naše zveze, obdržana v večjem obsegu. Prvič so bila na naši internacionalni prireditvi v velikem številu zopet zastopana nemška društva skupno z Belgijci, Švicarji, Čehi in Francozi, vsi stremeči k velikemu pobratimstvu vseh narodov svetá.

Velik uspeh te prireditve nas bodri k novemu delu, k vnetemu boju za naš športni ideal, da vzgojimo svojo mladino v svobodne ljudi in svoboden rod. Naj nas privede nov pogum in nova sila do novih uspehov v dobrobit našega celokupnega delavskega športnega gibanja!